

Tuğralı Pulları hazırlayan ünlü Hattat:**Ser-Sikkeken ABDÜLFETTAH EFENDİ***kaan ertem*

Tuğralı pullarla ilgilenen herkesin Abdülfettah Efendi'yi mutlaka bir duymuşluğu vardır. Çünkü Pulhan kataloğundan başlayarak Tuğralı pullarla ilgili hemen her yerde Abdülfettah Efendi'nin ismi geçer. Tuğralı pullarla ilgilenen hemen herkes onun ismini bilir. Bu yazı da Tuğralı pulları hazırlayan Abdülfettah Efendi'yi anlatan bir yazıdır.

2000 yılında bir takım tesadüfler sonucunda hayat hikayesini ve fotoğrafını bulduğum Abdülfettah Efendi hakkında yazı yazmak tam altı ayımı almıştı. Bu yazı 2001 yılında OPAL bülteninde İngilizce olarak yayınlandı. Gelen mesajlara bakılırsa yabancı filatelistler tarafından oldukça ilgi gördü. Aradan bunca sene geçti ve İsfila'nın 2008 kataloğu ile beraber verdiği Tuğralı pullar ekini görünce, bize Tuğralı pulları kazandıran Abdülfettah Efendi'yi bir kez daha anmak amacıyla bu yazıyı tekrar elden geçirdim.

Malum biz pul hastaları, puldan başka bir şey görmeyiz. Zarfın üzerindeki damgayı hayranlıkla seyrederken zarfın içindeki mektuba bakmak aklımıza bile gelmez. Ancak şunu unutmamalıyız ki, her zaman filatelinin içinde filateli dışı bir tarih vardır.

Efendim, hikayemiz şöyle başlar; 1920'li yıllar bitmek üzeredir. Ünlü koleksiyoncumuz Bondi Beraha, işte bu 1920'lerin son günlerinden birinde Yüksekaldırım'daki pulcu esnafından satın aldığı ve 1863-1892 arası pulları kapsayan eski bir koleksiyonu elinde oturmuş incelerken, sayfaların kenarlarına kurşunkalemle yazılmış bazı küçük notları farkeder. Bu notlarda, Tuğralı pulların Ser-Sikkeken Abdülfettah Efendi ile Ensercioğlu Agop isminde iki kişi tarafından hazırlandığı ve pulların Darphane-i Amire'de basıldıktan sonra Maliye nezaretine gönderildiği yazmaktadır.

Beraha, o notları okumasa, bu insanın tuğralı pulları hazırladığından haberdar bile olamayacaktık. Bir iki küçük kurşunkalem notu aslında bize hat sanatımızın büyük ustalarından birini tanıma fırsatını da vermiş oldu.

Bondi Beraha bu konudan ilk olarak, 1931 yılında o zamanın en meşhur filateli dergisi olan Ali Nusret Pulhan'ın çıkardığı "Pul Meşheri" dergisinin 2. sayısında bahseder.

O sıralarda Pul Meşheri'ne Tuğralı pullarla ilgili kendi etüdünü yazmaktadır ve bir sürü bilginin arasında Abdülfettah Efendi'yi de yazar.

Every individual who are interested in Tughra Stamps must have heard of Abdülfettah Efendi. His name has been dictated almost everywhere regarding Tughra Stamps, starting with Pulhan catalogue. Anybody who is interested in Tughra Stamps knows his name. This text is dedicated to Abdülfettah Efendi who made Tughra Stamps.

It took me six years to write about Abdülfettah Efendi: By chance I came by his life story and photograph in year 2000. This certain text of mine has been published in OPAL bulletin in year 2001. Receiving many messages on the text showed that many philatelist were interested in the story. After many years, seeing that İsfila will be publishing a bulletin on Tughra Stamps to be distributed together with their 2008 yearly catalogue, decided to re-write this text in remembrance of Abdülfettah Efendi.

It is a common knowledge that, we, stamp collectors are almost blind to things other than stamps. While admiring the stamp on the envelope, we never think of checking the inside of it. But something should always be kept in mind that, inside philately, there is usually an outer history.

Our story begins, by the end of year 1920. Famous collector Bondhi Beraha, while inspecting his stamp collection, which he bought from the stamp shops in Yüksekaldırım and which belonged to 1863-1892 period, he realized the notes written with pencil on the side of the pages. These notes stated that the Tughra Stamps were prepared by people whose names were Ser-Sikkeken Abdülfettah Efendi and Ensercioğlu Agop, and that the stamps were sent to Ministry of Finance after being printed in the Mint.

If Beraha did not read those notes, we would never know that the Tughra Stamps were prepared by Abdülfettah Efendi. Tiny little pencil written notes gave us the chance to discover one of the biggest artists of calligraphy.

Bondi Beraha shared this subject first time in 1931 in the second edition of famous philately magazine "Pul Meşheri" which was published by Ali Nusret Pulhan.

At those times he was writing his own study on the Tughra Stamps and together with many information he has given, he wrote about Abdülfettah Efendi too.

Famous calligrapher who prepared the Tughra Stamps:**Ser-Sikkeken ABDÜLFETTAH EFENDİ****kaan ertem**

Ayrıca dostu Adolf Passer'e de bundan söz eder. Onun ricası üzerine Berlin'deki (IPOSTA 1930) sergisine gönderdiği koleksiyonuna da bu bilgileri ekler. Avrupalılar da ilk olarak Abdülfettah Efendi'nin varlığını böyle öğrenirler.

Pulhan Katalogları ve diğer filatelik yayınlara ve hatta o yıllardan sonra yayınlanmış bütün ansiklopedilere de Abdülfettah Efendi ve Ensercioğlu Agop ismi bu şekilde yazıldı. Tuğralı pulları hazırlayan iki adam, ama haklarında zerrece bilgi yok...

Bugüne kadar Tuğralı pullar hakkında birçok araştırma yapılmasına rağmen, Abdülfettah Efendi ve Ensercioğlu Agop Efendi'nin aslında kimler oldukları, görevleri ve hayat hikayeleri hakkında hiçbir araştırma yapılmadı. Bu iki önemli insan nedense hep bir isim olarak kaldı.

Öncelikle "Sikkeken" ve "Sikkezen" terimleri üzerine birkaç söz:

Size Abdülfettah Efendi'yi anlatmadan evvel öncelikle Sikkeken kelimesi üzerinde biraz durmak istiyorum.

Sikkeken bazı yerlerde (örneğin tarihçi Lütfü Efendi'nin ciltlerinde) Sikkegen olarak da görülebilir. Bu da eski yazının yazılışından ileri gelmektedir. ("k" harfi gelişe göre "g" olarak görünebilir. Ses değişik ama anlamlar aynıdır.)

Sikkeken ve Sikkezen terimleri ise birbirinden ayrı şeyleri ifade eder. "Sikkeken" terimi yerine "Sikkezen" terimi çok kullanılır. Bunlar aslında birbirlerinden ayrı iki terimdir. "Sikkeken" adı verilen madeni para sanatkarları "sikke" adı verilen madeni paraların üzerine çıkarılacak deseni "çelik" adı verilen çubuğun ucuna ters olarak kazıyan kişilerdir. Bunların işi çok önemli olduğundan yıllar boyunca Darphane yerine sarayda denetim altında çalıştırılmışlardır. Abdülfettah Efendi'nin işi budur.

"Sikkezen" ler ise bu "çelik" çubuğu, fırından çıkartılan ve kor halindeki "pul" adı verilen küçük ve yuvarlatılmış metal levhaların üzerine çakan sanatkarlardır. Sikkezen bu fırından çıkmış ve kor halindeki metal pula bir kere vurarak paranın desenini çıkartmak zorundadır. Zaten ustalığını da burada ortaya çıkarır.

19. yüzyıla kadar madeni paralar böyle basılmıştır. Tanzimat döneminden sonra Darphane-i Amire'de modernleştirilmeye gidilmiş ve yurtdışından madeni para basan makineler ve ustalar getirilmiştir. Fakat yukarıda anlattığım terimler aynen kullanılmaya devam etmiştir..

Also he mentioned of him to his friend Adolf Passer. With his request he sent these studies to his collection exhibiton in Berlin (IPOSTA 1930). This way, Abdülfettah Efendi' s existence was known to Europeans.

In the Pulhan Catalogues, other philatelic publishes and even in the ansiclopedias published after this period; Abdülfettah Efendi and Ensercioğlu Agop names are dictated as: Men who prepared Tughra Stamps whom nothing is known about...

Even though there has been many researches done about the Tughra Stamps until now, no search has been done about the life or profeciency of Abdülfettah Efendi and Ensercioğlu Agop. Somehow, these two important names remained as names only.

Explanations on "Sikkeken" and "Sikkezen" words:

Before talking about Abdülfettah Efendi, I want to give some information on the word: Sikkeken.

Sikkeken can be seen as Sikkegen in some documents (e.g. Historian booklets of Lütfü Efendi). This is because of the various usage ways of old language. Letter (k) can be used as letter (g) in some cases. The sound can be different but gives the same meaning.

In the case of Sikkeken and Sikkezen, these two words have different meanings. "Sikkezen" is often used as "Sikkeken"; but actually they are two different words. The money artists who are named as "Sikkeken"; are people who egrave a shape in reverse form to the stick which is called "celik (steel)", which this shape will be put on the metal money later which is called "sikke". Because people who perform this job are very important, they worked under the protection of pallace instead of Mint. This was the profeciency of Abdülfettah Efendi.

"Sikkezen" is the artist who nails this "steel" stick on the small, circular and hot metal just came out of oven and which is called "pul". Sikkezen must hammer this stamp which just came out of the oven just once and must be able to place this shape on the money. His expertize is from this very delicate procedure.

Coins were produced like this until 17th century. After Tanzimat (reforms) there was a modernization in the Mint Management; money press machinery and expert personnel were brought in from other countries. The words explained above continued to be used as they are.

"Ser" kelimesi eski Türkçe'de iki anlamda kullanılır. Birincisi baş, kafa anlamındadır. İkinci anlamında ise bir grubun yöneticisi, lideri veya müdürü konumundaki kişiyi belirtmek için ön ek durumuna da gelebilir. Örneğin; Ser-asker, Ser-muharrir, Ser-tabib gibi.. Buradaki anlamıyla "Ser-Sikkeken" ise Darphane'de çalışan yukarıda anlattığım madeni para sanatkarlarının başı veya yöneticisi konumunda olan kimse demektir.

Abdülfettah Efendi, resmî olarak 1857 yılında bu göreve getirilmiştir.

Abdülfettah Efendi kimdir?

Bunun için önümde üç önemli kaynak var. İkisi İstanbul Ansiklopedisi. Biri Reşat Ekrem Koçu'nun, diğeri Toplumsal Tarih Vakfı'nın ve en son İbnülemin Mahmud İnal'ın Son Hattatlar kitabı. Her üçünde de Abdülfettah Efendi ile ilgili bilgiler var..

Ser-Sikkeken (veya Sikkekenbaşı) Abdülfettah Efendi, 1814 yılı Sakız Adası doğumludur. Aslen Rum'dur ve küçük yaşta köle olarak İstanbul'a getirilmiştir. O sıralarda Serasker olan Mehmed Hüsrev Paşa'ya satılmış ve nüfus kaydına baba adı olarak "Abdullah" yazılmıştır. O dönemlerde Köleler veya müslümanlığa sonradan geçmiş başka dinlere mensup kimseler için babalarının ismi hep "Abdullah" olarak kaydedilirdi.

Abdülfettah Efendi, Mehmed Hüsrev Paşa'nın bizzat seçtiği askerî öğretmenlerden matematik, geometri, arapça ve farsça dersleri almıştır. Bu sıralarda hat sanatı üzerinde çalışmaya başlamış, Şakir Efendi'den SÜLÜS ve NESİH yazılarını öğrenerek 1832'de İCAZETNAME (yeterlilik) almıştır. Aynı şekilde TA'LİK yazıdan da 1846 yılında öğretmeni Yesarizade Mustafa İzzet Efendi'den İcazetname almıştır.

1831 yılında henüz 17 yaşında iken önce bir süre Serasker Mehmet Hüsrev Paşa'nın hizmetinde çalışmış daha sonra o sıralarda yeni kurulan Sıbyan Alayı'na öğretmen olarak girmiş ve orada bulunan çocuklara ve yazışmalardan sorumlu görevlilere günlük yazışmalarda kullanılan Rık'a yazısını öğretmişti. Rık'a yazısı, Osmanlı'da resmi dairelerde kullanılan günlük el yazısıdır. 1839 yılında Sadaret Mektubi Kalemî'ne maaşsız olarak girmiştir. 1845 yılında maaşlı olarak Eyüp Camii ve 1846'da da Şehzade Camii'nin vakıf işleriyle meşgul olmuştur.

Abdülfettah Efendi, 1839 'dan 1857'ye kadar çeşitli memurluklarda bulunmuştur. Bunların içinde Kastamonu Vali yardımcılığı ve Selanik Vilayet Meclisi Başkanlığı da vardır.

The word "ser" is used in two meanings in the old Turkish language. First meaning is: head. The second meaning is: The person who is in the position of a group leader or a manager. For example; Ser-asker (Military leader), ser-muharrir (Head of Authors), Ser-tabib (Head of Doctors) In this case, "Ser-Sikkeken (Head of Sikkeken)" is the person who is the leader and the manager of the coin artists working in the Mint. Abdülfettah Efendi was given this title in the year 1857.

Who is Abdülfettah Efendi?

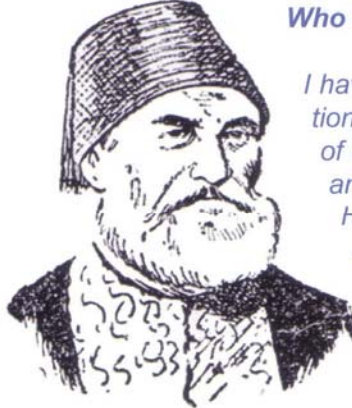
I have three different sources which gives information about him. Two of them are the Encyclopedia of İstanbul. One of them published by Ekrem Koçu and the other one by Foundation of Communal History. The last source is the Last Calligrapher book by İbnülemin Mahmud İnal. All there books have information about Abdülfettah Efendi.

Ser-Sikkeken (or Sikkekenbaşı) Abdülfettah Efendi was born in Khios Island (an island in Greece, Turkish name is Sakız adası) in 1814. His origin is greek and he was brought to İstanbul at a very young age as a slave. He was sold to Ser-asker (Head of Soldiers) Mehmet Hüsrev Paşa and on his citizen id his father's name was written as "Abdullah". At those times, father names of the slaves or people who later became muslims was written as "Abdullah" on their id.

Abdülfettah Efendi was educated by military teachers whom were selected by Mehmed Hüsrev Paşa himself, in: Mathematics, Geometry, Arabic and Persian. In the same time he started working on calligraphy; learned SÜLÜS (a kind of calligraphy mostly used inside the mosques) and NESİH (calligraphy looks like Sülüs, mostly used by Turks to write Quran) from Şakir Efendi and received his Practicing certificate (İcazetname) in 1832. In the meantime he got his practicing certificate from his teacher Yesarizade Mustafa İzzet Efendi in 1846 on TA' LİK (in Iran it is called Nestalik. Mostly used in official documents) writing.

In year 1831, when he was 17 years old, worked for Serasker Mehmet Hüsrev Paşa for a while. Then became a teacher in the Sıbyan Alayı (In Ottoman the primary level schools usually called with this name) which was newly established and he taught Rık' a Writing to the children and the people who were responsible for the daily written communication. Rık' a Writing is the type of handwriting used in daily life and official chambers in the Ottoman. In year 1839 he started working in Sadaret Mektubi Kalemî without getting any salary. In 1845 in Eyüp Mosque as a paid staff and 1846 in Şehzade Mosque he dealt with foundation Works.

Abdülfettah Efendi has worked in several places as civil servant between 1839 and 1857. Some of his positions were Governor Assitant of Kastamonu and Head of Thessaloniki City Council.

Abdülleftah Efendi
(Resim: H. Çizer)

1855 yılındaki Bursa depremi'nden sonra Ulucami'de harap olan bazı duvar yazılarını tamir etmiş, ayrıca burada yeni büyükboy yazı levhaları hazırlamıştır. "Besmele", "Allah hu", "Huve Kur'an-ı Mecid" levhaları bunlardan bazılarıdır. Abdülfettah Efendi bu levhaları tahtadan yaptığı geniş ağızlı özel bir kalemle yazmıştı (*). Ulucami yazılarının tamiri sona erince bu geniş ağızlı kalem, cami mihrabının yanına asıldı ve uzun seneler orada asılı durdu.

1857 yılında Maliye Bakanlığı'na bağlı İmparatorluk Darphanesi'ne "Ser-sikkeken" olarak tayin edilmiştir. Bu görevinden dolayı o devir için çok yüksek bir ücret olan 75 Altın lira maaş alıyordu. Ancak Abdülfettah Efendi'nin Darphane'yle olan ilişkisi daha oraya girmeden evvel 1855'te basılan kağıt paraların yazılarını yazıp kalıplarını da çıkartmasıyla başlamıştı. Abdülfettah Efendi bundan başka II.Abdülhamid'in Hamidiye ziynet altınlarını da çizmiştir. Çizdiği veya tasarımını yaptığı diğer eserleri arasında Hanedan-ı Ali-i Osman, Osmani, İmtiyaz, İftihar nişanları ile Sanayi, Tahlisiye, Girit ve Yemen madalyaları vardır.

1860 yılında Filifirat (Filigran) yapımını öğrenmek için Viyana ve Paris'e gönderildi.

1862'de ilk Türk posta pullarının hazırlanması için Posta Nazırı Agah Efendi tarafından görevlendirildi. O devrin inancına göre herhangi bir belgede insan resmi kullanılması dinen sakıncalı olduğundan pulların tasarımı yaparken Sultan Abdülaziz'in Tuğrasını kullandı.

Böyle bir tasarım yapmasını Abdülfettah Efendi'nin aynı zamanda iyi de bir Tuğrakeş (Tuğra çizeri) olmasına bağlıyorum. Bursa Ulucami'nin yazılarını onarıken bir de büyük boy Abdülaziz tuğrası çizmişti.

Şimdi burada bir parantez açmak istiyorum. Pulların üzerindeki Tuğra ve yazıları Abdülfettah Efendi'nin, diğer motifleri ise Ensercioğlu Agop Efendi'nin hazırlamış olduğu muhakkaktır. Çünkü Abdülfettah Efendi hayatının hiçbir döneminde süsleme yapmamıştır. Yıllar boyunca kuyumcu tarzında ince süsleme sanatının ustaları daha çok Ermeni sanatkarlardan çıkmıştır. Bu nedenle Agop Efendi'nin de motiflerin çizilmesiyle görevlendirildiğini ve Tuğra ve yazıların dışındaki diğer bütün motifleri onun yaptığını düşünüyorum.

He has renovated some wall writings which were thorn and prepared big size writings in Ulucami after the earthquake in Bursa in 1855. "Besmele", "Allah hu", "Huve Kur'an-ı Mecid" are some of the big size plates he made. Abdülfettah Efendi used a special wide headed pen to write these because he used wooden plates. After the renovation of Ulucami was completed, this pen was hanged near the mosque niche and stayed there for many years.

In 1857 he was transferred to Ministry of Finance as the "Ser-sikkeken (head of Sikkeken). He was receiving a salary of 75 gold lira for this position, which was a very high amount for that period. But actually Abdülfettah Efendi's relationship with the mint started earlier than this date; in 1855 he was preparing the writings and their formwork for the bank notes. Other than this, Abdülfettah Efendi designed the Hamidiye ornaments for Abdülhamit II. His other creations or designs are: medals for Hanedan-ı Ali-i Osman, Osmani, İmtiyaz, İftihar and Sanayi, Tahlisiye, Girit and Yemen.

In 1860 he was sent to Vienna and Paris to learn to make the Filigran.

In 1862, he was given the responsibility to prepare first postage stamps by Posta Nazırı Agah Efendi. At those time there was a belief that human Picture usage on any document was undesirable by the religion, so he used the Tughra of Sultan Abdülaziz when he was designing the stamps.

Abdülfettah Efendi's performing such a design makes me believe that he was also a very capable Tuğrakeş (Tughra designer). When he was renovating Ulucami in Bursa, he designed and drew a big size Tughra of Abdülaziz.

It is for sure that Abdülfettah Efendi made the Tughra and calligraphs of the stamps but the motifs were prepared by Ensercioğlu Agop Efendi. Because Abdülfettah Efendi had never made any garnishing in any period of his life. Also for many years, people who made the jewellery style garnishing were mostly Armenian artists. This is the reason my idea is that garnishing and all other desings other than Tughra and calligraph were performed by Agop Efendi.

Bununla beraber, Türk Basınının ünlü Gazetecisi ve yayıncısı Ebuziyya Tevfik, 1913 yılında kendi çıkarttığı dergisi "Mecmua-i Ebuziyya" da o sıralarda Posta idaresi tarafından organize edilmiş olan "Pul resmi yarışması" ile ilgili bir yazı yazmış ve bu yazıda bazı önemli iddialar da öne sürmüştür. İddiasına göre, Sultan Abdülaziz, tasarımı Abdülfettah Efendi'nin yaptığı ve motifleri -madeni paraya benzeyen- Tuğralı pulları beğenmemiştir. Ona göre, Tuğralı pulların kullanıma verilmesinden sonra Sultan Abdülaziz, bizzat oturup bazı pul eskizleri çizmiş ve bunları o sıralarda Londra'da bulunan ünlü Hattat Vahdeti Şevket Bey'e göndermiş ve onu bu pulların kalıplarını hazırlaması için görevlendirmiştir. Ebuziyya Tevfik yazısında aynen şöyle demektedir:

"...Bizde posta pulu Sultan Abdülaziz'in evail-i saltanatında ihdas olunmuş idi. Fakat o tarihte sanat-ı hâk ve tâbida pek dun bir mertebede bulunduğumuzdan, ilk pullar litografya ile gayet ince ve şeffaf kağıtlara tab edilmiş ve bir hilal derununa (Posta-i Devleti Aliyye-i Osmaniyye) ibaresi nakş olunmuş idi.

Tabiat-ı bedayiperveranede sutude bir tavr-ı şahane ile mecbul olan Padişah, keyfiyyet ve kemiyetçe sikke-i saltanattan farkı olmayan bu pulları hiç de takdir etmedi. Zamanın gerek hüsn-ü hatta ve gerek bedai hakte bir ikincisi olmayan Vahdeti Şevket Bey'i celbederek bizzat tersim eylediği müsveddeye tevfikane kalıplarını hâkke memur etmiş ve nezaret-i tahtında temsil edilmek üzere Londra'ya izam eylemişti. Pullar şöyle idi:

Mustatil bir çerçevede birbirinden küçük resmolunmuş iki kat'ı nakışın mabeyni gayet ince arap nakışıyla bir zemin teşkil ediyor. Anın üzerine de (Posta-i) (Devlet-i) (Osmaniyye) kelimeleri ayrı ayrı ve altına da (şu kadar kuruş) ibaresi yazılıyor. Ve kat'ı nakışın derununu teşkil eden beyziye bir hilal ve etrafına neşr-i envâr eder parlak bir yıldız resmolunuyor. Dört köşesine de rakamla kemiyeti terkim ediliyordu. Bunlar kağıdın levniyle (rengiyle) beraber 3 renk teşkil etmekte idi. Hatta nukuşun hurdeliğinden (inceliğinden) dolayı bir renk kendisinin açığı ile koyusunu ihtiva eylesine mebni iki renk ad olunabilirdi. Osmanlı Posta pullarının tarih-i ihdasından beri görülen enva-i muhtelifesi sırasında bu pullar zarafet ve mükemmeliyyet nokta-i nazarından hem evveli ve hem de ahiri ad olunabilir..."

Ebuziyya Tevfik'in yazısında ayrıntılı olarak tarif ettiği bu pullar bizim "Duloz" olarak adlandırdığımız pullardır. Bilindiği gibi bu pullar Paris'te "Poitevin" matbaasında basılmışlardır. Bu pulları hazırlayan kişinin Paris'te yaşayan "Duloz" isminde bir sanatkâr olduğu ve onun anısına bu pullara "Duloz" pulları denildiği de bilinen bir gerçektir.

İlgi alanları çok geniş olan Sultan Abdülaziz'in Güreş ve Cirit'in yanında şiir yazıp resim de yaptığı bilinmektedir. Bu nedenle oturup pul eskizi yapmasına çok şaşırmadım.

In the meantime, Ebuziyya Tevfik who was a famous journalist and Publisher of Turkish press has wrote on 1913 the magazine he published himself named "Mecmua-i Ebuziyya", about a "Stamp Picture Contest" which was organized by the Post Management and he has mentioned about very important facts. He has stated that, Sultan Abdulaziz did not like the Tughra Stamps -looked like coin- which were designed and produced by Abdülfettah Efendi. To his thought, after the Tughra stamps were started to be in use, Sultan Abdülaziz himself has drawn some stamp drafts and has sent them to Hattat Vahdeti Şevket Bey who was located in London at that period and has given him the responsibility to prepare patterns for them. Ebuziyya Tevfik has written in his text that:

"Postage stamps were printed the first time in our country during the govern of Sultan Abdulaziz. But, as at that period art of engraving and printing were not developed enough, first stamps were printed with lithography on very thin and transparent

papers and Ottoman Government Post expression was embroidered inside the crescent.

The Emperor did not like these stamps which looked like sikke. He has called Vahdeti Şevket Bey, who was an expert in both beautiful handwriting and art of engraving and gave him the responsibility to prepare the patterns for the sketches he drawn himself and sent him to London to represent on his behalf.

The stamps were: 2 layers of drawings, one smaller than the other were placed in a square frame, and the base is tiny and embroidered with very thin arabic purl. (Posta-i) (Devlet-i) (Osmaniyye)

words are written separately on the top and on the bottom the value expression is written. And on the deep of the embroidery an oval crescent and a shining star is drawn. On four corners the value is written by numbers. Together with the color of the paper, 3 colors were used. Even, because of the thinness of the embroidery, being darker and lighter of the same color, could be seen as 2 colors. Considering the variety of Ottoman Post Stamps since their first samples, these stamps can be said as the before and after as for their elegance and perfectness."

These stamps which are explained in Ebuziyya Tevfik's text are the stamps which we call "Duloz". As already known those stamps were printed in Paris "Poitevin" printing house. It is also well known that the person who prepared these stamps was an artist named "Duloz" and to his memory these stamps are called "Duloz".

Sultan Abdulaziz, who has a variety of interests, is known to be a poet and also practiced wrestling and javelin. That's why I was not surprised to learn that he has drawn stamp sketches.

Ebuziyya Tevfik, Tuğralı pulların tedavüle çıktığı tarihlerde Gazeteciliğe başlamış ve o dönemi yoğun olarak yaşamış bir kişidir. Yazısında anlattığı bu olayların -eğer gerçek ise- 1864 yılında meydana gelmiş olması gerekir.

Hattat Vahdeti Şevket Bey, görevli olarak 1864'ün ilk aylarında Paris'te bulunuyordu ve orada hazırladığı paraların üzerine gözle okunamayacak kadar küçük yazılar yazarak İmparator III.Napoleon ve karısı Eugène'in bile takdirini kazanmıştı. Kendisi ayrıca "Kaime" denilen Osmanlı kağıt paraları ve Hisse senetlerinin baskı işlerini de Paris ve Londra'da denetlemiştir. Vahdeti Şevket Bey, popüler bir hattat olmasının yanı sıra kendi döneminde kağıt para ve değerli kağıt hazırlanması ve baskısı konusunda en deneyimli insanlardan biri idi. Yaşantı olarak da diğer hattatlardan ayrılır.

Peki, Tuğralı pulların hazırlanması işi neden Vahdeti Şevket Bey'e değil de, Abdülfettah Efendi'ye verilmiştir? Bu soruya cevap bulabilmek için Devlet arşivinde araştırma yapılması ve o zamana ait yazışmaların bulunması gerekir.

Her iki hattat da devlet yönetimi içinde saygı gören sanatçılardır. Abdülfettah Efendi'nin Darphane'de Sersikkeken olması, kendisi hakkındaki seçimi kolaylaştırmış olabilir. Ayrıca Abdülfettah Efendi'nin hırslı bir insan olduğu ve kendisinden daha yetenekli hattatları her zaman kıskandığı da bazı kaynaklarda yazılmıştır.

Tuğralı pulların baskılarındaki özensizlik, bende bu pulların "acele ile" hazırlanıp basıldıkları düşüncesini geliştirmektedir. Tuğralı pullar, 1862'nin ikinci yarısında hazırlanıp basılmışlardır. Fakat aynı dönemde bastırılan Kaime'lerde ve hisse senetlerinde görülen özen ve estetik maalesef Tuğralı pullarda yoktur. Taşbaskı tekniğiyle basılan Tuğralı pullar, sonradan boyaya batırılıp sürülen sünger veya bezlerle renklendirilmişlerdir.

Halbuki Taşbaskı tekniğinde doğrudan renkli baskı yapma olanağı da vardır. Taşbaskı tekniğindeki tek dezavantaj, kullanılan taşın çok çabuk aşınmasından dolayı baskı sayısının düşük tutulmasıdır.

Diğer baskı teknikleri dururken bu yöntemlerle koskoca bir devletin pullarının basılmasının açıklaması şöyle olabilir:

Bu işi organize eden insanlar, posta pulu sisteminin ülkede yaygınlaşmayacağını düşündüler ve deneme amacıyla büyük bütçeli bir baskı işinden çekindiler. Bu nedenle "Tuğralı" dediğimiz pullar da az sayıda ve düşük kaliteli olarak bastırıldı. Fakat iki sene içinde yeni sistemin yaygınlaştığı görülünce de "Duloz pulları" dediğimiz pullar Türkiye'den gönderilen taslaklar ve en önemlisi Sultan

Ebuziyya Tevfik has started his journalist career during the time Tughra stamps were started to be used and he has lived that period very intense. The events he has mentioned in his text -if they are true- must have taken place in 1864.

Penman Vahdeti Şevket Bey, was in Paris on duty in the first months of 1864 and he was appreciated by III. Napoleon and his wife Eugene for the very tiny texts he has written on the coins, which were even hard to see. He also inspected the printing of Ottoman banknotes which were called "Kaime" and also the government bonds in London and Paris. Vahdeti Şevket Bey, being a popular penman was also one of the most experienced person on preparing banknotes and their printing. He also differs from other penmen regarding his way of living.

Then, why was Abdülfettah Efendi appointed to prepare Tughra stamps instead of Vahdeti Şevket Bey? To be able to answer this question Government Archives should be investigated and the documents has to be found.

Both penmen were respected artists by the government. Abdülfettah Efendi being the Sersikkeken in the mint, must have made it easy for him to being chosen for this job. Also it is written in some sources that Abdülfettah Efendi was an ambitious man and he was jealous of penmen who were more talented than himself.

I have the idea that Tughra stamps were prepared and printed in a hurry because of their inattentive print. Tughra stamps were prepared and printed in the second half of 1862. But, the care and esthetics in the Kaime and government bonds which were printed in the same period are not seen in the Tughra stamps. Tughra stamps which were printed with the lithographic technique were colored via sponges or fabrics which were soaked in paint.

But it is possible to make colored printing with the lithographic technique. The only disadvantage of lithographic technique is that because the stone gets eroded easily, the quantity of the prints are less.

The explanation of a big government using this system instead of other print techniques can be:

People who organized this process thought postal stamp system usage will not be successfull in country and did not go into a big budget print job for the trial period. Thats why the Tughra stamps were printed in less quantity and with low quality. But seeing in two years that the system was growing, "Duloz stamps", sketches sent from Turkey and as per request of Sultan Abdülaziz printed more with care and released for use. The first part which we call

Abdülaziz'in isteği doğrultusunda, daha özenli bir şekilde bastırılıp kullanıma sunuldu. Bizim 1865'te çıktığını sandığımız ve Duloz pulları dediğimiz ilk seri de 1864 yılında basıldı ve 1865'te İstanbul'a getirilerek tedavüle verildi. İşte bu aşamada Vahdeti Şevket Bey'in Paris'te Poitevin matbaasında baskı işlerini bizzat denetlemiş olması ya da baskıya müdahale etmiş olması muhtemeldir. Duloz pulları ile ilgili en detaylı kitap R.B. Yardley'in kitabıdır, ancak o kitapta böyle bir bilgiye rastlamadım. Zaten Yardley, bu kitabındaki bilgileri (etütler hariç) genellikle Le Timbre-Poste yada Le Collectionneur de Timbre-Poste gibi dergilere dayandırmaktadır. Bu pulların basılması ile ilgili çok ilginç bilgiler vermesine rağmen, bir Türk'ün gidip de Paris'te bu baskı işine karıştığı gibi bir bilgi yoktur bu kitapta.

Bu konudaki yorumlar kişilere göre değişebilir.

Ben konuyu çok dağıtmadan tekrar Abdülfettah Efendi'ye dönmek istiyorum.

Abdülfettah Efendi'ye 1864 (1280) yılı içinde bir de üçüncü derece Osmani nişanı takılmıştır. Bu bilgiyi Tarihçi Ahmed Lütfi Efendi'nin ciltlerinden öğreniyoruz. Lütfi Efendi ciltlerinin 1863/64 yıllarına denk düşen kısmında Divan-ı Hümayun tercümanı Arifi Bey ile Sikkeken başı Hacıfettah Efendi'ye (Bu ifade Ahmed Lütfi'ye aittir) birer tane üçüncü dereceden Osmani nişanı takılmasından bahsediyor. Ancak bu nişanların ne amaçla verildiğini belirtmemiştir.

Bu tarihler Tuğralı pulların çıktığı senelere denk geldiğinden Abdülfettah Efendi'ye hizmetlerinden dolayı bir ödül olması amacıyla verilmiş olması mümkündür.

1878 yılında İmha-ı Kavim Komisyonu'nda da görev yapan Abdülfettah Efendi, bu görevlerinden dolayı da 1879'da 1. rütbe Mecidi ve 1. rütbe Osmanî nişanları aldı. Her iki nişan da Osmanlı devleti'nin en yüksek nişanları durumundadır.

SÜLÜS ve NESİH yazıda Hafız Osman, CELİ SÜLÜS yazıda Mustafa Rakım, TA'LİK yazıda Mustafa İzzet ekolüne bağlıdır. DİVANİ ve RİK'A yazılarında ise Divan-ı Hümayun'da takip edilen tarz yolundadır.

16 Ekim 1896'da İstanbul'da Vaniköy'deki yalısında ölmüştür. Mezarı İstanbul'da Sultan Mahmud Türbesi'ndedir.

Doğruluğu ve çalışkanlığı ile tanınırdı. Bize Tuğralı pulları kazandıran bu sanatçı insanı saygı ile anıyoruz.

Duloz stamps and thought were printed in 1865, were actually printed in 1864 and brought to Istanbul in 1865 for circulation. At this stage it is possible that Vahdeti Şevket Bey inspected the work himself in Paris Poitevin printing house. The most detailed book about Duloz stamps is by R.B. Yardley but I have not seen any information about this subject in that book. Anyway, Yardley basis the information he has given in this book (other than the etudes) on the works of Le Timbre-Poste or Le Collectionneur de Timbre-Poste magazines. Although many interesting knowledge is given in this book about the printing of these stamps, a Turk's going to Paris and interfering in the printing of the stamps is not mentioned.

Comments on this subject can differ from person to person.

I want to continue about Abdülfettah Efendi and stop digging this subject.

In 1864 (1280), third grade Osmani medal was given to Abdülfettah Efendi. We get this information from the books of Historian Ahmed Lütfi Efendi. In the 1863/64 part of Lütfi Efendi books states that, Divan-ı Hümayun translator Arifi Bey and Head Sikkeken Hacıfettah Efendi (this expression belongs to Ahmed Lütfi) have received third grade Osmani medals. But the purpose of these medals are not written.

As these dates are matching with the dates of the circulation of Tughra stamps, it is possible that Abdülfettah Efendi has received this award for his services.

Abdülfettah Efendi who was in duty in the İmha-yı Kavim Commission in 1878, has received 1. degree Mecidi and 1. degree Osmani medals in 1879 for his services in this duty. Both medals are the top medals of Ottoman Government.

He is linked to Hafız Osman school in SÜLÜS and NESİH, Mustafa Rakım school in CELİ SÜLÜS, Mustafa İzzet school in TA'LİK. In DİVANİ and RİK' a, he is a follower of Divan-ı Hümayun style.

He died in October 16th, 1896 in his villa at Vaniköy, Istanbul. His grave is in Istanbul forward in Sultan Mahmud tomb.

He was known as a straight and hardworking person. We hereby remember this artist who has brought us the Tughra stamps with respect.

Bu yazı için yararlanılan kaynaklar / Sources used in preparation of this article

- 1- SON HATTATLAR, İbnülemin Mahmud İnal, İstanbul-1955
- 2- İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ, Reşat Ekrem Koçu, İstanbul-1955, Cilt / volume 1 Sf./Pg. 80,81
- 3- İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ, Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul-1993, Cilt / Volume 1 Sf./Pg. 30,31 (Ali Alparslan)
- 4- "Ketebeler" BERKİN, Vahe, Antik&Dekor dergisi (magazine) no:7 Sf./Pg. 58-63
- 5- Darphane'nin Kısa Tarihi İstanbul-1997 (Türkçe-İngilizce) (Turkish-English)
(Para imali ile ilgili bilgileri buradan aldım / this source is used for information about money production)
- 6- TUĞRALI PULLAR, GARMİRYAN Ara, İstanbul-1988

Yazıda ismi geçen bazı konularla ilgili açıklamalar / Explanations

(*)Sadaret Mektubi Kalemî: Sadrazamlığın yazı ve evrak işlerinden sorumlu dairesi

Sadaret Mektubi Kalemî: Clerical and Document responsible Office of the Grand Vizier

(*) Hattatlar yazıları yazmak için özel kâğıt kalem kullanırlar. Bu kâğıt kalemin ucu Makta denilen bir aletle belli bir açı verecek şekilde kesilir. Sanatçı bu kalemî mürekkebe batırarak yazar. Abdülfettah Efendi'nin büyük yazılar yazmak için kendi yaptığı kalem, kullanılan normal kalemlerden çok daha kalındır.

Penman (Hattat) use a special reedpen. This reedpen's peak is cut with a tool called Makta, by giving it a special angle. Artist writes by soaking this reedpen into ink. The reedpen Abdülfettah Efendi made himself to write bigger letters was thicker than the ones normally used.

(*)Abdülfettah Efendi'yi himayesine alan Mehmet Hüsrev Paşa: 1756 yılında doğmuştur. Yaklaşık yüz yaşına kadar yaşadığı için "Koca" lakabı ile anılır. Aynen Abdülfettah Efendi gibi küçük yaşlarda köle olarak İstanbul'a getirilmiştir. 1801 yılında Mısır'ı ellerinde bulunduran Fransızlara karşı savaştı ve başarılı olunca da İstanbul tarafından kendisine Mısır Valiliği verildi. 1811'den 1826'ya kadar aralıklı olarak on sene Kaptan-ı Derya'lık yaptı. 1826'da Serasker oldu ve bir on sene boyunca da bu görevde kaldı. Sultan Abdülmecid tahta geçince Sadrazam oldu ve Tanzimat fermanı (1839) onun Sadrazamlığı sırasında okundu. Hüsrev Paşa yenilik fikirlerine açık bir yönetici değildi. Hatta Tanzimat'ın mimarı Reşid Paşa'yı ortadan kaldırmak için çok uğraştı. Bu sebeple görevden alındı ve Tekirdağ'a sürgün edildi ve burada 1855 yılında öldü. Zengin ve kimsesiz olduğu için, kölelerini çocuğu gibi yetiştirir, eğitimlerine büyük özen gösterirdi. Hüsrev Paşa'nın yanından ileride Vezir, Sadrazam ve devlet kademesinde söz sahibi olmuş birçok genç yetişmiştir.

Mehmet Hüsrev Paşa who adapted Abdülfettah Efendi was born in 1756. He lived until he was hundred years old, that's why his nick name was "Koca (Huge)" He was brought to Istanbul as a slave just like Abdülfettah Efendi. In 1801 he fought against French who owned Egypt and he was successful, and has become the Governor of Egypt because of his success. From 1811 to 1826 he worked as Captain, on and off. He became Serasker in 1826 and was in this duty for ten years. He became Grand Vizier when Sultan Abdulmecid became the Emperor and Tanzimat Fermanı was read during his visiership (1839). Hüsrev Paşa was not a manager who was open to new ideas. He even tried to kill Reşid Paşa who was the builder of Tanzimat. For this reason he was sacked from his position and sent to Tekirdağ as a deportee and he died here in 1855. Because he as rich and lonely, he took care of his slaves as his own children and took care of their education. Hüsrev Paşa raised many children who later took position in the government later on as a Vizier, Grand Vizier and other offices.